

CRISTINA POPA

Literatura română

CAIETUL ELEVULUI

PENTRU CLASA A VIII-A

- Analize literare și stilistice
- Compuneri descriptive și narrative

Cuprins

Cuvânt-înainte. Întoarcerea la esență	5
I. Structura textelor lirice	7
1. Cartea, obiect cultural. Sensul propriu și figurat al cuvintelor în context	7
2. Cartea și biblioteca. Epitetul	11
3. Marile teme ale liricului	14
A. Iubirea	14
B. Evocarea trecutului	24
C. Natura	29
II. Compunerea descriptivă	34
III. Textul nonliterar	39
IV. Stilul publicistic	41
V. Textul argumentativ	44
VI. Textul narativ	47
1. Structura textelor narative	47
2. Balada populară	50
3. Romanul	59
VII. Compunerea narativă	75
VIII. Textul dramatic. Comedia	79

Cuvânt-înainte

ÎNTOARCEREA LA ESENȚĂ

Rolul literaturii în societatea contemporană devine la fel de important ca și cel al științei. Literatura educă prin forța exemplului particular. De aceea, încercarea profesorului de literatură de a deschide mintea și sufletul copilului este poate cea mai anevoioasă, dar esențială pentru dezvoltarea sensibilității și a gustului pentru tot ce ține de domeniul frumosului. Este esențială în atingerea scopului adânc al actului pedagogic, anticul ideal *kalokagathia* (kalós kai agathós = simbioza frumosului și a binelui), nu străin de vizionara afirmație dostoievskiană, „Frumusețea (morală) va salva lumea”. Acesta rămâne permanent valabil într-o firească perspectivă a lecturii înțeleasă ca artă a modelării omului launtric. Educația, prin excelență, presupune la rândul ei un model ideal, adică un model spre care se poate tinde nelimitat, fără riscul vreunei limitări în înălțarea spre el. Lectura ca vehicul cultural complex conduce spre civilizarea interioară a omului. În contextul unei sărăcii culturale generalizate și întreținute prin falsa echivalență informație-cultură, profilul spiritual al tânărului trebuie să se formeze prin asimilarea valorilor.

Constantin Noica vedea în profesor un mijlocitor între cel ce învață și propria-i ființă, visând la o școală de înțelepciune: „Gândul Școlii, al celei unde să nu se predea nimic, mă obsedează. Stări de spirit, asta trebuie dat altora; nu conținuturi, nu sfaturi, nu învățături. De aceea nici nu trebuie lecții. Chiar unui om care te întreabă, nu ai voie să-i dai *lecții*. O carte pe care o scoți din bibliotecă, un Preludiu de Bach pe care-l pui seara, în liniște, sau un exemplu de seninătate intelectuală, sunt mult mai educative decât o lecție. Oamenii aceia tineri văd că vrei să încorporezi o idee și încep să încorporeze și ei una”¹.

Obiectivul principal al orei de literatură constă astfel în învățarea prin receptare și descoperire. Dezvoltarea gândirii euristice, care e în legătură cu imaginația și creativitatea este o condiție *sine qua non* în actul lecturii. Suspendarea efortului personal, renunțarea *a priori* la actul de căutare și alegere prin reflecție personală conduc inevitabil la cultivarea unei fatale „comodități mentale”. Platon consideră că uimirea, ulterior admirația, oferă cea mai favorabilă situație în perspectivă gnoseologică, permeabilizându-l pe om la mesajul tăcut, dar elocvent al lumii create (*kosmos*-ul), percepută în viziunea antică grecească ca exemplară „ordine” și „podoabă”. Capacitatea încă nediminuată a copilului de a se uimi poate constitui suportul major al alegerii lecturilor, inclusiv în școală. În raport cu textul literar, tânărului trebuie să i se stimuleze spontaneitatea gândirii, creativitatea, ingeniozitatea, înlocuite astăzi cu învățarea prin reproducere și selectarea conținuturilor fără a ține seama de particularitățile vârstei. „Cărțile ne seamănă” este o afirmație atât de reală, într-adevăr. „Ne dau o mână de ajutor pe neașteptate și fără să le-o cerem. Le cunoaștem din întâmplare sau ne sunt prezentate, recomandate cu insistență. Sunt câteodată ale noastre, dar nu e obligatoriu să le iubim cel mai mult pe acestea. Spun lucruri care ne pun pe gânduri. Ne iau prin surprindere sau sunt previzibile. Se întâmplă să fie știute de toată lumea, măcar după nume, să fie cărți «publice», asaltate. Se întâmplă să fie din cale-afară

¹ Constantin Noica, „Jurnal filosofic”, p. 9, Ed. Humanitas, București, 1990

Respect de singuratică. Te împrietenești ușor sau greu cu ele sau deloc, le ești fidel sau le trădezi. Le vezi slăbiciunile sau te lași cucerit fără ca defectele lor să te intereseze.”¹

Din cauza atâtor texte anacronice, astăzi neinteresante și sterile, tânărul și-a pierdut interesul pentru carte, dar mai mult și mai grav, nu crede că pagina scrisă poate să trezească acele sentimente care te fac să vibrezi, să te identifici cu gândurile altcuiva, să-ți stârnească curiozitatea. Suntem, dacă privim cuprinsul manualelor școlare, într-un real impas în ceea ce privește alegerea titlurilor pentru recomandările de lectură.

În secolul al XIX-lea, copiii primeau în dar cărți și albume, evadând într-o lume de poezii frumoase și înțelepte, în timp ce părinții și dascălii modelau din umbră aceste personalități în devenire. Astăzi, copilul este proiectat într-o lume virtuală, nu doar paralelă celei reale, dar și vidă de orice consistență axiologică. „Să devenim *digitali!*” este noul cuvânt de ordine, deși cu rezonanțe juvenile. „Digitalizarea” persoanei implică însă diminuarea masivă a unor fundamentale date ontologice: capacitatea de a te situa în dialog cu „celălalt”, dar și aceea de a te întoarce interogativ spre propriul sine. Se ajunge la condamnarea la exil a relației Eu-Tu, esențială în actul *paidagogic*, dar și solilocviul, ca prilej de consolidare a propriei conștiințe morale. Copilul devine „stăpânul” unui univers iluzoriu pe care îl poate modifica după bunul plac, ceea ce, fie și sublimat în joc, îi poate stârni o nesănătoasă pornire spre autoritarism și duritate. Diminuarea contactului profund cu realitatea complexă a vieții antrenează o progresiv-accentuată de-sensibilizare și o nefiresc-rapidă „maturizare”. Tânărul astfel format nu mai știe să înțeleagă realitatea (structurată de sens), ci își creează una proprie (complementară nivelului său, deci, riscantă capcană a stagnării și posibilă poartă spre „autism”). El primește „răspuns” la orice întrebare, accesibilizarea excesivă a atingerii acestuia dovedindu-se una sterilizantă în planul cunoașterii autentice. Anterior dobândirii discernământului, copilul înregistrează mecanic (nu asimilează prin efort formator) informații, orientându-se hipnotic spre utilizarea calculatorului pe care nu îl percepe ca pe un simplu instrument util, ci ca pe o fereastră de evadare dintr-o realitate solicitantă și curând indezirabilă. Opțiunea idolatră pentru computer, provocată inițial de înclinația naturală spre divertisment, se consumă ulterior în detrimentul progresivei îmbogățiri culturale. În prezența posibilității „miraculoase” a accesului la informație, cartea, ca spațiu al unui antrenament solicitant de a accede la performanța cunoașterii, devine plictisitoare. În ultimele decenii, cartea a pierdut, în spațiul școlii, competiția în fața calculatorului. Lumea virtuală exercită o atracție mult mai mare decât lumea ficțională. Este vina modului în care sunt concepute astăzi orele de literatură. Opțiunea nu este pentru valoare, pentru consistență și sens, care presupun existența „igienică” a unui *spirit critic*, la rândul său rod al procesului de metabolizare a informației și de convertire a ei în proteic element cultural, ci pentru memorizare și redare de informații.

Ne vom întoarce la redescoperirea lecturii atunci când ne vom reapropia de esență, de *textul* în sine. Cultura trebuie înțeleasă ca o „nesfârșită medicină. Nu e vorba de cultura ca îngrijire de sine a omului, ci de cultura ca detectare a maladiilor realului de orice fel”. (Constantin Noica, „Carte de înțelepciune”). Nu știu dacă o asemenea frumoasă utopie ar fi posibilă, dar cred că un suflet se poate vindeca prin poezie, literatură și frumos.

Autoarea

¹ Ioana Pârvulescu, *Cărțile care ne seamănă* în „România literară”, nr. 11, 2004

I. Structura textelor lirice

1. CARTEA, OBIECT CULTURAL. SENSUL PROPRIU ȘI FIGURAT AL CUVINTELOR ÎN CONTEXT

Citiți cu atenție textul:

„Un mare cititor
Nu e un șoarece de bibliotecă
Adevăratul cititor lucrează pentru el
Adevăratul cititor e un om EXTINS
Un mare cititor e NEMURITOR.”

(Simona Popescu, „Dacă un mare cititor nu e, nimic nu e”)

Dicționar cultural

Simona Popescu (n. 1965) este una dintre cele mai importante scriitoare contemporane. Poetă și prozatoare, a publicat trei volume de poezie: „Xilofonul și alte poeme” (1990); „Juventus” (1994); „Noapte sau zi” (1998), reunite în antologia „Juventus și alte poeme” (2004) și romanul autobiografic „Exuvii” (1997; 2002; 2004). Eserile scriitoarei sunt reunite în volumele: „Volubilis” (1998), „Despre suprarealism și Gellu Naum” (2000), „Clava. Critificiune cu Gellu Naum” (2004).

Jucați-vă cu cuvintele

1 Alcătuiți enunțuri cu două antonime din text.

.....

.....

2 Construiți pe baza lexemelor din text un câmp semantic.

.....

.....

3 Precizați sinonimele cuvintelor: „extins”, „nemuritor”, „cititor”, „adevărat”. Alcătuiți enunțuri cu acestea.

.....

.....

.....

4 Formați propoziții cu sensul propriu al cuvintelor „șoarece” și „extins”.

.....

.....

5 Integrați cuvintele de mai sus în contexte, folosindu-le cu sensul lor figurat.

.....

.....

6 Alcătuiți propoziții cu următoarele sintagme din textul citat: „șoarece de bibliotecă”, „om extins”.

.....

.....

REȚINEȚI!

Sensul propriu și figurat al unor cuvinte în contextul dat

Cuvântul:

- este unitatea de bază a vocabularului unei limbi, o unitate semnificativă a limbii care asociază o formă cu un conținut.

Sensul cuvântului:

- este înțelesul pe care vorbitorii îl atribuie unui cuvânt;
- reprezintă calitatea acestuia de a desemna ceva și de a evoca în mintea ascultătorului imaginea obiectului desemnat;
- după numărul de sensuri pe care le are un cuvânt, deosebim:
  - cuvinte monosemantice – sunt cuvintele care au un singur sens;
  - cuvinte polisemantice – sunt cuvintele care au mai multe sensuri aflate în anumite relații; sensurile unui cuvânt polisemantic sunt mai mult sau mai puțin apropiate.

Sensurile proprii ale cuvintelor reprezintă rezultatul denumirii directe a obiectelor, caracteristicilor, fenomenelor.

Sensurile figurate se datorează transferului denumirii unui obiect asupra altui obiect. Cuvintele cu sens figurat denumesc obiectele, fenomenele indirect. Sensul figurat al cuvântului se pune în evidență numai în cadrul unui context.

Spuneți-vă părerea

1 Poate fi un cititor asemănat cu „un șoarece de bibliotecă”? Explicați în ce constă această posibilă asemănare.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2 Comentați afirmația: „Adevăratul cititor e un om EXTINS”.

.....

.....

.....

.....

.....

3 Enumerați alte trăsături ale cititorului pasionat.

.....

.....

.....

.....

4 Explicați scrierea cu litere de tipar a celor două cuvinte din text.

.....

.....

2. CARTEA ȘI BIBLIOTECA EPITETUL

Citiți cu atenție textul:

„Ce spaimă, ce emoții, ce scandal!
Am descoperit printre cărți un șoricel intelectual!

Ca să nu pară că are gusturi prea ciudate,
A mâncat, la început, cartea de bucate.

Apoi, ca să nu mă sperie prea tare,
Câtva timp a înfulecat numai dicționare.

Și-a dus ipocrizia atât de departe,
Încât a jurat să nu se mai atingă de nicio carte.

Dar n-a rezistat mai mult de o zi
Și a început poezii a ronțâi.

Ba, pentru că îl tentează drumul spre glorie,
A înghițit și câteva cărți de istorie.

Era clar că nu mai puteam aștepta ca o zevzeacă
Să-mi mestece întreaga bibliotecă.”

(Ana Blandiana, „Într-o bibliotecă”)

Dicționar cultural

Ana Blandiana (n. 1942) este pseudonimul poetei Otilia Valeria Coman. A debutat în 1964 cu volumul de versuri „Persoana întâia plural”. A scris numeroase cărți pentru copii: „Întâmplări din grădina mea”, „Alte întâmplări din grădina mea”, „Întâmplări de pe strada mea”, „Cartea albă a lui Arpagic”.

Spuneți-vă părerea

1 Cine este „șoricelul intelectual”?

.....

.....

.....

.....

.....

2 Ce reflectă cărțile din bibliotecă, pe care șoricelul le mănâncă?

.....

.....

.....

.....

.....

3 Care sunt domeniile pe care șoricelul a uitat să le înghită?

.....

.....

.....

.....

.....

4 Explicați semnificația a două epitete din text.

.....

.....

.....

.....

.....

Amintiți-vă

Epitetul: figură de stil care arată însușiri estetice ale obiectelor sau acțiunilor, „acele însușiri care pun în lumină felul în care le vede sau le simte scriitorul și care au un răsunet în fantezia și sensibilitatea cititorului” (Tudor Vianu).

